

MAHREM BULAMAMASI DURUMUNDA KADININ HACCI MESELESİ*

EBÛ CA'FER ET-TAHÂVÎ

*Çeviren: Recep CİCİ***

(Tahâvî, önce kadının mahremsiz olarak hangi şartlarda yolculuk yapabileceğine değinmekte; bu konuda yedi farklı görüşe yer vermekte ve bunların sünnetten delillerini zikretmektedir:)**

1. Mesafeye bakmaksızın kadının mahremsiz yolculuk yapamayacağını kabul edenler:

Tahâvî dedi ki: Bazı âlimler, sefer mesafesi yakın veya uzak olsun kadının, yanında mahremi olmadan yolculuk yapamayacağı görüşüne sahip oldular ve delil olarak da şu hadisleri ileri sürdüler:

a) Yûnus b. Abdî'l-A'lâ Süfyân b. Uyeyne'den, o Amr'dan, o da İbn Abbâs'ın kölesi Ebû Ma'bed'den İbn Abbâs (r.)'in şöyle dediğini işitti:

Allah Rasûlü (s.) insanlara sunduğu bir hutbesinde şöyle buyurdu: "Bir kadın, yanında mahremi olmadan yolculuk yapamaz (yapmasın)¹, yine mahremi yokken, onun yanına hiçbir erkek giremez (girmesin)."² Bunun üzerine bir adam kalktı ve dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü ! Ben şu şu gazvelere yazıldım, fakat ailemle hacctemek de istiyorum. Allah Rasûlü de ona "Sen ailen ile haccını eda et!" dedi.³

* Bu konu, Tahâvî (321/933)'nin "Şerhu Ma'ani'l-Âsâr" adlı eserinin "Menâsikü'l-Hac" kitabı içinde yer alan ilk babın çevirisidir. (Bk. Tahâvî, Şerhu Ma'ani'l-Âsâr, Tahk. Muhammed Zührî en-Neccâr, Beyrut 1996, II, 112-116.)

** Yrd. Doç. Dr.: U.Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

*** Bu çeviride parantez içi kelime veya cümleler ile rakam ve harf sistemi ve hadislerin tahriri çevirene aittir.

¹ Buhârî, Taksîru's-salât, 4, Savm, 67; Müslim, Hac, 413; Tirmizî, Radâ, 15 (Hadis, hasen sahihtir); Ebû Dâvud, Menâsik, 2; İbn Mâce, Menâsik, 7; Mâlik, İsti'zân, 14; Ahmed, I, 222, II, 13, 19, III, 7, 34; Dârimî, İsti'zân, 46.

² Müslim, Selâm, 19; İbn Mâce, Menâsik, 7.

³ Müslim, Hac, 424.

Bu hadis, “Yûnus b. Abdi'l-A'lâ, İbn Vehb, İbn Cüreyc, ‘Amr” ve “Ebû Bekre Bekkâr b. Kuteybe, Ebû ‘Asım, İbn Cüreyc, ‘Amr b. Dînâr, Ebû Ma‘bed, İbn Abbâs” yolları ile de rivayet edilmiştir.

b) Revh b. el-Ferec Hamid b. Yahya’dan, o Süfyan b. Uyeyne’dan, o İbn ‘Aclân’dan, o Sa‘id ibni Ebî Sa‘id b. Ebî Sa‘id el-Makburî’dan, o da Ebû Hüreyre (r.)’den:

Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu: “Kadın⁴ yanında mahremi olmadan yolculuk yapamaz (yapmasın).”⁵

2. Berîd* mesafesini ölçü alanlar:

Bunlara göre; kadın berîd mesafesinden az olan bir yolculuğu mahremsiz yapabilir. Buna karşılık o, berîd veya daha uzak mesafedeki bir yolculuğu yanında mahremi bulunmadan yapamaz.

Bu görüşte olan âlimler şu hadise dayanmışlardır:

Ebû Bekre Ebû ‘Amr ed-Darîr’dan, o Hammâd b. Seleme’dan, o Süheyl b. Ebî Sâlih’dan, o Sa‘id b. Ebî Sa‘id el-Makburî’dan, o da Ebû Hüreyre (r.)’den:

Allah Rasûlü (s.) şöyle buyurdu: “Kadın, yanında eşi veya mahremi sayılan (nikâh düşmeyen) akrabasından biri olmaksızın berîd mesafesindeki bir yere yolculuk yapamaz (yapmasın).”⁶

Bu hadis, “Muhammed b. Hüzeyme, Ma‘lâ (Mu‘allâ) b. Esed, Abdülaziz b. el-Muhtâr, Süheyl” yoluyla da rivayet edilmiştir.

Bu görüş sahipleri sonuç olarak şöyle dediler:

Hz. Peygamber’in, “berîd”i (kadının mahremsiz olarak yolculuk yapabileceği) bir mesafe kriteri belirlemiş olması, bundan daha yakın bir mesafeye kadının mahremi olmadan yolculuk yapabileceğini gösterir.

3. Bir günden az olan mesafeyi ölçü kabul edenler:

Bu âlimler, yolculuk bir günden az olursa kadının yanında mahremi olmadan bu yolculuğu yapabileceğini, ancak sefer bir gün veya daha fazla

⁴ Hadiste, “el-mer’etü: kadın” ifadesi genç-yaşlı herkesi kapsamaktadır. Ancak burada ergenlik çağına ulaşmış (bâliğa) kadın kastedilmektedir. Çünkü konu, kendisine hac farz olmuş kimsedir. Ergenlik çağına ulaşmamış, şehvet sınırına gelmemiş olan küçükler gelince, onların mahremsiz olarak yolculuk yapması caizdir. Fakat sabinin kocası varsa, o zaman ancak kocası ile yolculuk yapabilir. Ayrıca hadis, kocanın rızasını almanın şart olmadığına da işaret etmektedir. Zira kocanın, (hac ile yükümlü olma şartlarını taşıyan) eşini bu ibadetten alıkoyma hakkı yoktur. Aynı şekilde bu ilâvevi hâmişinde de gördüm.

⁵ Buhârî, Taksîru’s-salât, 4; Müslim, Hac, 413.

⁶ Berid: 2 fersah, 12 mil veya 2 konak arasındaki mesafedir. Kâmus’ta bunu zikretmiştir (el-Mevlevî Vasî Ahmed). [İbn Kudame’ye göre (el-Muğnî, II, 255) 1 berid 4 fersahtır. Çev.]

⁶ Buhârî, Taksîru’s-salât, 4; Müslim, Hac, 420; Beyhakî, III, 139; İbn Hibbân, No: 2715.

sürüyorsa, kadının mahremsiz olarak böyle bir yolculuğa çıkmasının caiz olmadığını savunmuşlardır.

Bu görüşte olanlar delil olarak şu hadisi ileri sürmüşlerdir:

Ebû Ümeyye Ebû Na‘îm’den, o Şeybân b. Abdirrahmân’dan, o Yahyâ b. Ebî Kesîr’den, o Ebû Sa‘îd’den, o babasından, o da Ebû Hüreyre (r.)’den:

Allah Rasûlü (s.) buyurdu ki: “Bir kadına, yanında kendisiyle evlenmesi yasak olan akrabalarından biri⁷ olmaksızın bir gün veya daha uzun süren bir yolculuk helâl olmaz.”⁸

(Söz konusu hadis şu yollarla da rivayet edilmiştir)

a) İbrahim b. Merzûk, Ebû ‘Amir, İbn Ebî Zî’b, el-Makburî, Ebû Hüreyre (r.). Bu rivayette “Femâ fevkahu=Daha uzun” ifadesi yer almamıştır.

b) Yûnus, İbn Vehb, Mâlik, Sa‘îd el-Makburî.

c) Hüseyin b. Nasr, Yezîd b. Harun, İbn Ebî Zî’b.

d) Rebi‘ el-Müezzîn, Halid b. Abdirrahman, İbn Ebî Zî’b, el-Makburî, babası, Ebû Hüreyre (r.).

Bu görüşü benimseyenler sonuç olarak şöyle dediler:

Hz. Peygamber’in sefer süresini bir gün olarak belirlemiş olması, kadının bundan daha kısa sürecek bir yolculuğu yanında mahremi olmadan yapabileceğinin delilidir.

4. İki günden az olan mesafeyi ölçü alanlar:

Bunlara göre; iki gecedен az süren bir yolculuğu kadının mahremsiz yapması caizdir. Fakat sefer iki gece veya daha uzun sürerse, onun bu yolculuğa mahremsiz olarak çıkması caiz değildir.

Bu görüştekiler, görüşlerini şu hadisle teyid etmişlerdir:

Ebû Bekre Sa‘îd b. ‘Amir’den, o Şu‘be’den, o Abdülmelik b. ‘Umeyr’den, o Ziyâd’ın kölesi Kaza‘a’dan, o da Ebû Sa‘îd el-Hudrî (r.)’den:

O, Hz. Peygamber’den şöyle işittiğini ifade etti: “Kadın, iki gecelik bir mesafeye eşi ya da mahremi⁹ olmadan yolculuk yapamaz (yapmasın).”¹⁰

⁷ Buradaki “hürmet” kelimesi, bir nüshada “zevcüha” şeklindedir.

⁸ Buhârî, Taksîru’s-salât, 4; Malîk, Hac, 37; Ahmed, II, 236; Beyhakî, III, 138,139, IV, 227; İbn Hibbân, No: 2714.

⁹ Mahrem: Kadının, kan ve süt akrabaları veya hürmet-i müsahere (eşinin bazı yakın akrabasıyla aşk ilişkisine girmek) sebebiyle ebediyen kendisi ile nikâhlanamayacağı kimsedir. Ayrıca bu kişinin güvenilir olması ve fasık ve mecusi olmaması şarttır.

Mahrem, haccın edasının değil vücubunun şartıdır. Bu yüzden haccın edası hususunda şart olan kadının âdetli olmamasıdır (el-Mevlevî Vasî Ahmed).

Bu hadis, “Yûnus, Ali b. Ma‘bed, Ubeydullah b. ‘Amr, Abdûlmelik” yolu ile de rivayet edilmiştir.

Bu hadise dayananlar sonuç olarak, Allah Rasûlü’nün sefer süresini iki gece olarak belirlemiş olmasını, bundan daha kısa süren bir yolculuğa kadının mahremi olmadan çıkabileceğinin delili şeklinde ifade etmişlerdir.

5. Üç günlük mesafeyi ölçü kabul edenler:

Bu görüşü savunanlara göre, kadının mahremi olmadan üç günlük ya da daha uzun süren bir yolculuğa çıkması caiz değildir. Ancak onun, bundan daha kısa sürecek yolculuğu tek başına yapmasına herhangi bir engel yoktur.

Bu âlimler şu hadislerle dayanmışlardır:

a) İbn Ebî Davud Müsedded’den , o Yahyâ’dan, o Ubeydullah’dan, o Nâfi’dan, o da İbn Ömer (r.)’den:

Allah Rasûlü (s.) şöyle buyurdu: “Bir kadının, yanında mahremi olmadan üç günlük bir mesafeye yolculuk yapması helâl olmaz.”¹¹

Hadis ayrıca şu senedle de rivayet edilmiştir:

“İbrahim b. Merzûk, Mekki b. İbrahim, İbn Cüreyc, Abdulkerim b. Mâlik, Amr b. Şu‘ayb, babası, Abdullah b. Amr.”

b) İbn Ebî Davud Muhammed b. el-Minhâl’dan, o Yezîd b. Zürey’dan, o Revh b. el-Kâsım’dan, o Süheyl b. Ebî Sâlih’dan, o babasından, o da Ebû Hüreyre (r.)’den:

Allah Rasûlü (s.) şöyle buyurdu: “Bir kadının, yanında kendisi ile nikâhlanması haram olan bir kişi bulunmadıkça üç günlük bir mesafeye yolculuk yapması helâl olmaz.”¹²

c) Muhammed b. Amr b. Yûnus Yahyâ b. İsa’dan, o Abdullah b. Nümeyr’dan, o A‘meş’dan, o Ebû Sâlih’dan, o da Ebû Saîd el-Hudri (r.)’den:

Allah Rasûlü (s.) şöyle buyurdu: “Kadın, yanında kocası veya oğlu ya da kardeşi veya mahremi sayılan akrabasından biri bulunmaksızın, üç günlük veya daha uzun süren bir yolculuğa çıkamaz(çıkmasın).”¹³

Burada ravilerden sadece İbn Nümeyr, rivayetinde “Fevka selâs=Üç günden fazla” ifadesine yer vermiştir.

¹⁰ Buhârî, Sayd, 26; Müslim, Hac, 417-418; Beyhâkî, III, 138; İbn Hıbbân, No: 2713; Şevkânî, IV, 324.

¹¹ Buhârî, Taksîru’s-salât, 4; Müslim, Hac, 422.

¹² Yakın lafızla rivayet için bk. İbn Hıbbân, No: 2723.

¹³ Müslim, Hac, 423; Tirmizi, Radâ 15 (Hadis, hasen sahihtir); Ebû Davud, Menasik, 2; Şevkânî, (Neylû’levtâr, IV, 324) bu hadisin, Buhârî ve Nesâî’nin dışında bir cemaat tarafından rivayet edildiğini belirtmektedir.

Tahâvî, bu hadisin “Fehd, Ömer b. Hafs, babası ve A‘meş” yoluyla gelen rivayetinde “Seferu selâseti eyyâm=Üç günlük yolculuk” ilavesinin bulunduğunu zikreder.

d) Fehd Musa b. İsmail’den, o Ebû Seleme’den, o Vehb b. Hâlid’den, o Süheyl’den, o babasından, o el-Makburî’den, bu ikisi de (Süheyl’in babası ile el-Makburî) de Ebû Hüreyre (r.) den merfu olarak yaptıkları rivayette Allah Rasûlü (s.) şöyle buyurdu:

“Hiçbir kadın yanında kocası veya mahremi olmadan üç gecedden daha uzun süren bir yolculuğa çıkamaz (çıkmasın).”¹⁴

Bu görüşte olan âlimlere göre, Allah Rasûlü’nün bu konuda süreyi üç gün olarak belirlemiş olması, kadının üç günden daha kısa sürecek yolculuğu mahremi olmaksızın yapabileceğini gösterir.

Ebû Hanîfe(80-150/699-767), Ebû Yusuf(113-182/731-798) ve Muhammed(132-189/749-805) de bu görüşü savunmuşlardır.

Nebi (s.)’den gelen bütün bu hadisler, kadının yanında mahremi¹⁵ olmadan üç gün süren bir yolculuk yapmasının haram olduğu noktasında birleşirken, üç günden daha kısa yolculuk hususunda ihtilaf bulunmaktadır.

Konu ile ilgili şu tespiti yapabiliriz:

Buraya kadar zikredilen hadislerin tamamı, kadının mahremsiz bir şekilde üç gün veya daha fazla süren yolculuktan nehyedildiğini ortaya koymaktadır.

Allah Rasûlü’nün burada süreyi “üç gün” olarak belirlemesi, kadının beraberinde mahremi bulunmadan üç günden daha kısa süren bir yolculuğa çıkmasının mubah olduğunu gösterir. Eğer böyle olmasaydı Hz.Peygamber’in “üç” sayısını zikretmesinin bir anlamı olmazdı.

Kadının mahremsiz olarak yapacağı yolculuğu mutlak bir şekilde nehyeden Allah Rasûlü (s.), fazla söz de söylemedi. O’nun sayı olarak “üç” ifadesine yer vermesi, bundan daha kısa olan sürenin mubah olduğu anlaşılmasını diyerdir.

Hikmet ehli olan kimsenin konuşma tarzı böyledir. Az ama öz konuşur. Sözleri mana yüklüdür. Uzun uzadıya meseleleri serdetme yerine, bunları ifade edecek özlü sözü benimser. Buna muktedirdir. Meramını ifade etmeyecek sözleri sarfetmez. Esasen bu, Allah’ın, Nebî’sine olan bir lutfudur. Zira Allah (c.) ona, sözü az manası çok olanı söyleme (cevâmi‘u’l-keleim) kabiliyetini verdi. Öyle ki, peygamberin bu kabiliyeti başkasında bulunmaz.

Bu bilgilerin ışığında şunu söylemek mümkündür:

¹⁴ Müslim, Hac, 418 (Bu rivayette “ma‘a be‘lin: kocası ile birlikte” ziyadesi bulunmaktadır.)

¹⁵ Buradaki “mahrem” kelimesi, bir nüshada “rahm” şeklindedir.

Hız. Peygamber'in, zaman kriteri hususunda "üç gün" ifadesine yer vermiş olması, ondan daha kısa bir sürenin mubah olduğunu gösterir. Ancak Nebî (s.)'den, kadının mahremsiz olarak bir gün, iki gün ve berîd mesafesi gibi "üç gün"den daha kısa süren yolculuktan menedildiğine dair rivayetler de bulunmaktadır.

Gerek bunlar ve gerekse üç gün ile ilgili olarak gelen rivayet(eler)lerden her biri, diğerlerine zıt olarak daha sonra gelmiş ise, tabii olarak sonra gelenler önce gelenleri nesheder. Yani mahremsiz yapılacak bir günlük yolculuğu nehyeden rivayet, mahremsiz üç günlük yolculuğu nehyeden rivayetten sonra ise, sonraki öncekini nesheder. Tıpkı bunun gibi, üç gün ile ilgili rivayetler, zaman bakımından daha sonra gelmişlerse, tabii bunlar da önceki rivayetleri nesheder. Böylece, sürenin üç günden az olduğunu ifade eden herhangi bir rivayetin üç gün ile ilgili rivayeti veya tam tersine, üç gün ile ilgili bir rivayetin bundan daha kısa olanı neshettiği anlaşılmıştır.

Buna göre; süreyi üç gün olarak belirleyen rivayet mütekaddim veya müteahhirdir. Esasen bu iki durumun dışında olması da düşünülemez.

Söz konusu rivayet şayet mütekaddim ise; bunun anlamı, üç günden az süren yolculuğu mahremsiz bir şekilde yapmanın mubah olmasıdır. Üç günden az süren mahremsiz yolculuğu yasaklayan hadis daha sonra gelmiştir. Bu, önceki hadisin yasakladığı hükmü yasaklamakla kalmayıp ona ilâveten bir yasak daha getirmiştir. Bahis konusu yasak, ikinci hadiste belirtilen süre ile üç gün arasında kalan süredir. Artık üç gün ifadesinin kullanılması, bunu gerektiren rivayete göre vacip olmuştur.

Eğer süreyi üç gün olarak belirleyen rivayet müteahhir, diğerleri de mütekaddim ise; sonra gelen öncekiler için nasih durumundadır. Dolayısıyla artık mütekaddim olan mensuh sayılacağından onunla amel etmek gerekmez. Buna göre, üç gün ile ilgili hadisin her halükârda kullanılması vaciptir. Buna aykırı düşen (bir gün, iki gün, berîd gibi) rivayetlere gelince, eğer müteahhir ise onunla amel etmek vacip, mütekaddim ise amel etmek vacip değildir.

Öyleyse kendisiyle amel etmemiz vacip olan rivayet, (ister önce ister sonra gelmiş olsun) her iki durumda da kendisine itibar edilmesi gerekli olan rivayettir. Buna itibar etmek, bazı durumlarda amel edilmesi bazı hallerde de terkedilmesi mümkün olandan daha evlâdır.

Buraya kadar anlatılanlar gösterdi ki, (zengin olduğu halde) mahremi olmayan bir kadının, oturduğu yer ile Kâbe arasında üç günlük yol varsa, haccetmesi caiz değildir. Zira kadın, bulunduğu yer ile Mekke arasındaki uzaklık üç günden fazla olur ve mahrem de bulamaz ise, kendisine haccın farz olması için gereken şartı taşımamış olur.

6. Kadının mahremsiz yolculuk yapmasında sakınca görmeyenler:

Bu âlimlere göre, kadının mahremsiz olarak yolculuk yapmasında bir sakınca yoktur.

Bu görüşte olanlar şu hadislerle dayanmışlardır:

a) Yûnus İbn Vehb'den, o Yûnus'dan, o İbn Şihab'dan, o Umre¹⁶'den:

O, "Hz. Aişe'nin, mahremi olmadığı halde hacceden bir kadın hakkında 'Onların hiçbirinin mahremi yok' dediğini işittim" dedi.

b) Rebi' el-Müezzîn İbn Vehb'den, o Leys'den, o İbn Şihab'dan, o da Umre'den:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin, Allah Rasûlü'nün "Kadın için yanında mahremi olmadığı halde yolculuk yapması uygun olmaz" dediğini ileri sürerek fetva verdiği haberi Hz. Aişe'ye ulaştınca, o, "hiçbirinin mahremi yok" dedi.

(Tahâvî cevap olarak der ki:) Konu ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den tevatür seviyesinde yaptığımız rivayetler, hem bunların hem de bunlar gibi muhalefet edenlerin aleyhinde delil sayılır.

Biri kalkar da, "Hac, yolculukla ilgili bu rivayetlerdeki yasak kapsamına girmez" derse; o zaman bap hadisi olarak zikrettiğimiz İbn Abbâs rivayeti, bunu söyleyenin aleyhinde bir delildir.

Onun söz konusu rivayetine göre, Allah Rasûlü (s.) bir hutbesinde şöyle dedi: "Kadın, yanında mahremi olmadan yolculuk yapamaz (yapmasın)." Bir adam ona "Ben ailem ile haccetmek istiyorum, ancak şu şu gazvelere de yazıldım" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.) "Sen ailen ile haccet!" buyurdu.¹⁷

Eğer bu, (mahremi bulunmasının gerekli olduğu) anlamında olmasaydı Hz. Peygamber'in, o adama, "onun sana ihtiyacı yok; çünkü o müslümanlarla beraber çıkıyor. Sana gelince; sen kendi adına yazıldığın gazveye katıl!" demesi gerekirdi.

Hz. Peygamber'in, böyle bir emirde bulunmayıp, adama ailesiyle birlikte haccı emretmesi, kadının ancak kocası ile haccetmesinin uygun olduğunu gösterir.

Burada şöyle bir itiraz öne sürülebilir:

"Siz, İbn Ömer (r.)'den Allah Rasûlü'nün 'kadın mahremsiz olarak üç günlük yola çıkamaz(çıkmasın)' buyurduğunu rivayet ettiniz. Halbuki daha sonra Nebî (s.)'den aynı yolla bunun aksine bir rivayet de yapılmıştır.

¹⁶ Buradaki "Umre" ismi, bir nüshada "Urve" şeklindedir.

¹⁷ Müslim, Hac, 424.

Nitekim Ali b. Abdirrahman Abdullah b. Sâlih'den, o Bekir b. Mudâr'dan, o Amr b. el-Hâris'ten, o Bukeyr'den:

"Nâfi' ona tahdis etti ki: İbn Ömer (r.)'in cariyeleri, yanlarında mahremleri bulunmadığı halde kendisiyle birlikte yolculuk yapıyorlardı."

Bu itiraza şu şekilde cevap verilir:

"Bu, İbn Ömer (r.) yoluyla Hz.Peygamber'den yaptığımız rivayete muhalif değildir¹⁸.Çünkü biz, İbn Ömer (r.) yoluyla Allah Rasûlü'nden kadının mahremsiz her sefere çıkmasını nehyeden bir rivayette bulunmadık."

Bizim yaptığımız rivayet şudur:

Allah Rasûlü (s.), kadının, yanında mahremi bulunmaksızın üç günlük yola çıkmasını yasaklamıştır. Bu ise, kadını, mahremsiz olarak yapacağı ancak üç günlük yolculuktan nehyetmekte; ondan daha kısa süren yolculuğu da mubah kılmaktadır.

O halde, cariyelerin mahremsiz olarak efendileri ile beraber söz konusu olan yolculuğu caiz olan bir yolculuktur. Bu yolculuk, İbn Ömer (r.) yoluyla yaptığımız rivayetteki yasak kapsamına girmemektedir.

7. Kadının mahremi olsun veya olmasın her türlü yolculuğunu mubah görenler:

Bunlar, kadının mahremsiz olarak yolculuk yapmasının mubah olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bu görüşte olanlar Hz.Aişe'nin, kendisinin mahremsiz yolculuk yaptığına ilişkin rivayetini dayanak kabul etmişlerdir.

Arkadaşlarımdan biri Muhammed b. Mukâtil er-Râzi'den (ben onu Hekkâm er-Râzi diye biliyorum) şöyle bir nakilde bulundu:

"Ebû Hanîfe'ye, 'kadın mahremi bulunmadan yolculuk yapabilir mi' diye sordum. O, 'hayır. Allah Rasûlü (s.) bir kadının yanında kocası, babası veya mahrem sayılan (nikâh düşmeyen) akrabalarından biri¹⁹ bulunmadan üç gün ya da daha uzun süren bir yolculuk yapmasını yasaklamıştır' şeklinde cevap verdi."

Hekkâm dedi ki: "el-Arzemî'ye de sordum. O da, "bunda bir sakınca yoktur. Ata, Hz. Aişe'nin mahremsiz olarak yolculuk yaptığını bana nakletti" dedi.

Hekkâm, (tekrar) "Ebû Hanîfe'ye gelerek el-Arzemî'nin konuyla ilgili bu kanaatini aktardım" dedi.

¹⁸ Buradaki "mâ hâza hilâfun" ifadesi, bir nüshada "mâ ruviye leyse "bihilâf" şeklindedir.

¹⁹ Buradaki "rahm" kelimesi, bir nüshada "mahrem" şeklindedir.

Ebû Hanîfe ise şöyle cevap verdi: “el-Arzemî neyi rivayet ettiğini bilmiyor. Halbuki (bütün) insanlar²⁰ Hz. Aîşe'nin mahremidirler. Bütün mü'minlerin annesi sayılması nedeniyle o, hangisi ile yolculuk yapmış ise, bu yolculuğu mahremi ile yapmış sayılır. Şüphesiz insanlar diğer kadınlara karşı onun gibi mahrem değildir.”

Bu konuda ortaya koyduklarımızdan çıkan sonuç şudur:

Kadın üç gün süren yolculuğu ancak mahremi ile yapabilir. Bundan daha kısa süren yolculuğu ise mahremi olmadan da yapabilir. Böyle bir yolculuk mubahtır. Kadına (zenginlik sebebiyle) farz olan hac, ancak mahremi²¹ olduğu takdirde vacip(farz) olur. Kadın, diğer şartlarla birlikte mahremi de bulunduğu zaman farz olan haccı yerine getirmekle yükümlü sayılır.

Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşleri böyledir.

²⁰ Buradaki “kâne” kelimesi, bir nüshada “küllu” şeklindedir.

²¹ Buradaki “el-mahrem” kelimesi, bir nüshada “i'l-mahrem” şeklindedir.